

21 EKİM 2007 TARİHLİ HALKOYLAMASI

Erol TUNCER / TESAV Başkanı - 1 Kasım 2007

I. 1961'den Günümüze Halk Oylamaları

1961'den günümüze kadar 5 kez halkoylamasına başvurulmuştur: 1961, 1982, 1987, 1988, 2007.

1. Yeni Anayasaların Kabulüne İlişkin Halkoylamaları

9 Temmuz 1961

1961 Anayasasının Kabulüne İlişkin Halkoylaması

7 Kasım 1982

1982 Anayasasının Kabulüne İlişkin Halkoylaması

2. Anayasa Değişikliklerinin Kabulüne İlişkin Halkoylamaları

6 Eylül 1987

Siyasal yasakların kaldırılması için Anayasanın geçici 4'üncü maddesinin iptaline ilişkin halkoylaması

25 Eylül 1988

Yerel Yönetimler Genel Seçimlerinin, TBMM tarafından 1 yıl kadar önceye alınabilmesi için Anayasanın 127'nci maddesinde yapılan değişiklik ile ilk yerel yönetimler genel seçiminin 13 Kasım 1988'de yapılmasına dair geçici maddenin kabulüne ilişkin halkoylaması.

21 Ekim 2007

Milletvekili Genel Seçimlerinin 4 yılda bir yapılması, toplantı yeter sayısının 184 olması, Cumhurbaşkanının halk tarafından 5 yıl için seçilmesi, bir kişinin iki kereden fazla seçilmemesi ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin yönetimi ve denetiminin de Yüksek Seçim Kurulu'nun görev kapsamına alınması amacıyla Anayasanın 77, 79, 96, 101 ve 102'nci maddelerinde yapılan değişikliklerin kabulüne ilişkin halkoylaması

3. Halkoylaması Sonuçları

1961'den günümüze kadar yapılmış olan halkoylamalarında alınan sonuçlar Tablo 1 ve Tablo 2'de gösterilmiştir.

Halkoylamaları Sonuçları (Sayısal)

Tablo 1

Tarih	Kayıtlı Seçmen Sayısı	Oy Kullanan Seçmen Sayısı	Geçerli Oy Sayısı	Evet Oyları	Hayır Oyları
09.07.1961	12.747.901	10.321.111	10.282.036	6.348.092	3.933.944
07.11.1982	20.690.914	18.885.488	18.841.990	17.215.559	1.626.431
06.09.1987	26.095.630	24.436.821	23.347.856	11.711.461	11.636.395
25.09.1988	26.739.227	23.750.873	22.956.878	8.034.933	14.921.945
21.10.2007	42.665.149	28.819.319*	28.167.661	19.422.714	8.744.947

* Gümrüklerde kullanılan 25.103 oy dahil edilmiştir.

Halkoylamaları Sonuçları (Oransal)

Tablo 2

Tarih	Katılım Oranı (%)	Evet Oyu Oranı (%)	Hayır Oyu Oranı (%)
09.07.1961	81,00	61,70	38,30
07.11.1982	91,30	91,40	8,60
06.09.1987	93,64	50,16	49,84
25.09.1988	88,82	35,00 (*)	65,00
21.10.2007	67,51	68,95	31,05

(*) Halkoylamasına sunulan Anayasa değişikliği reddedilmiştir.

- (1) 1981 ve 1982’de yeni Anayasalar halkoylamasına sunulmuştur.
- (2) 1987’de 1 maddelik, 1988’de 2 maddelik değişiklik için halkoylamasına başvurulmuştur. 2007’de ise 5 maddelik değişiklik için halkoylamasına gidilmiştir.
- (3) En düşük katılım 2007’de, En yüksek katılım ise 1987’de gerçekleşmiştir.
- (4) 5 halkoylamasının 4’ünde ‘evet’, 1’inde ise (1988) ‘hayır’ oyları daha fazla çıkmıştır.
- (5) Evet’ oranlarının en yüksek olduğu halkoylaması 1982’de, en düşük olduğu halkoylaması ise 1987’de yapılmıştır.

II. Halkoyuna Sunulan Anayasa Değişiklikleri

Anayasa Mahkemesi'nin Cumhurbaşkanlığı seçiminde TBMM'nin toplanabilmesi için en az 367 milletvekili gerektiği yolundaki kararı üzerine, TBMM'de Cumhurbaşkanı seçimi için yeterli katılım sağlanamamış ve Cumhurbaşkanlığı seçimine ilişkin oylamalara geçilememiştir.

Adalet ve Kalkınma Partisi, bunun üzerine, Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesini önermiş, bu amaca yönelik yasal düzenlemeye diğer değişiklikleri de ekleyerek TBMM'ye sunmuştur.

TBMM'de 10 Mayıs 2007'de kabul edilen Anayasa değişiklikleri Cumhurbaşkanınca bir daha görüşülmek üzere geri gönderilmiş, Meclisin aynı metni 31 Mayıs 2007'de yeniden oylayarak Cumhurbaşkanına göndermesi üzerine Cumhurbaşkanı, söz konusu Kanunu halkoylamasına sunmuştur.

31 Mayıs 2007 tarih ve 5678 sayılı Kanunla TBMM'ce kabul edilen Anayasa değişiklikleri, şu hususları içermektedir.

Madde 77. Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçim dönemi

Yapılan değişiklikle, Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin 5 yıl yerine 4 yılda bir yapılması öngörülmektedir.

Madde 79. Seçimlerin genel yönetimi ve denetimi

Yeni düzenlemeyle, Yüksek Seçim Kurulu'nun görev kapsamına Milletvekili Genel Seçimleri ile Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların halkoyuna sunulması işlemlerinin yanı sıra Cumhurbaşkanı seçimine ilişkin görevler de eklenmiştir.

Madde 96. Toplantı ve karar yeter sayısı

Bu maddede yapılan değişiklikle, TBMM'nin, yapacağı seçimler dahil bütün işlerinde üye tamsayısının üçte biriyle toplanması öngörülmüştür.

Madde 101. Cumhurbaşkanının nitelikleri ve tarafsızlığı

Bu maddede yapılan değişiklikle, Cumhurbaşkanının halk tarafından seçileceği, görev süresinin 5 yıl olacağı ve bir kimsenin en fazla 2 defa Cumhurbaşkanı seçilebileceği belirtilmektedir.

Madde 102. (Cumhurbaşkanının) Seçimi

Bu maddede yapılan değişiklikle, Cumhurbaşkanının halk tarafından seçiminde uygulanacak hükümler belirtilmektedir.

Maddelerde yapılan değişikliklerle birlikte Anayasaya 2 geçici madde eklenmiştir:

- ▶ **Geçici Madde 18’de**, Anayasanın 67’nci maddesinin son fıkrasının¹, Cumhurbaşkanlığı seçimlerine ilişkin olarak çıkarılacak kanun hükümleriyle seçim kanunlarında yapılacak değişiklik bakımından dikkate alınmayacağı belirtilmektedir.
- ▶ **Geçici Madde 19’da** ise “On birinci Cumhurbaşkanı”nın seçiminde uygulanacak usuller belirlenmektedir.

Halkoylamasından önce TBMM tarafından on birinci Cumhurbaşkanı seçilmiş olduğu için geçici maddelerin yaratacağı tartışmaları önlemek üzere 16 Ekim 2007 tarihinde çıkarılan 5697 sayılı Kanunla, bu geçici maddeler Anayasa değişikliğini içeren 5678 sayılı Kanun metninden çıkarılmıştır.

III. 21 Ekim 2007 Halkoylaması Sonuçları

Katılım Oranı

- ▶ 42.665.149 kayıtlı seçmen ile gümrüklerde oy kullanan 25.103 seçmenin, 28.819.319’u sandık başına gelmiştir.

Bu sayı, % 67, 51 düzeyinde bir katılma oranını ifade etmektedir.

Bu, bugüne kadar yapılan halkoylamasında gerçekleşen en düşük katılım oranıdır. Sandık başına gelmeyen seçmenlere para cezası uygulanacağı belirtilmiştir. Cezanın, katılımın daha da düşmesini önleme yönünde etki yaptığı düşünülmektedir.

- ▶ Sandık başına gelmeyen seçmen sayısı ise 13.845.830 olmuştur. Seçmenlerin yaklaşık üçte birinin sandık başına gelmediği görülmektedir.

Sandık başına gelmeyen seçmen sayısı, ‘hayır’ oylarından (13.845.830 – 8.744.947 =) 5.100.883 fazladır.

Geçersiz Oylar

- ▶ Kullanılan oyların 651.658’i geçersiz sayılmış, geçerli oyların sayısı ise 28.167.661 olmuştur.

Geçersiz oy oranı % 2,26’dır.

Evet – Hayır Oyları

- ▶ Geçerli oyların 19.422.714’ü ‘evet’ (% 68,95), 8.744.947’si ‘hayır’ (% 31,05) yönünde kullanılmıştır.
- ▶ Sandık başına gelmeyen seçmenlerle ‘Hayır’ oyu veren seçmenlerin toplamı (13.845.830 + 8.744.947 =) 22.590.777’dir.

‘Evet’ oylarından fazla olan bu sayı, toplam seçmen sayısının % 52,95’ini oluşturmaktadır.

- ▶ ‘Evet’ oyları toplam seçmen sayısının % 45,52’sini oluşturmaktadır.

¹ 67’nci maddenin son fıkrası, “seçim kanunlarında yapılan değişikliklerin, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 1 yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmayacağını” hükme bağlamıştır.

İllerdeki Katılım Oranları

Katılım oranlarının en düşük olduğu 10 il ile en yüksek olduğu 10 il, Tablo 3A ve 3B'de gösterilmiştir.

Katılımın En Düşük Olduğu 10 İl			
Tablo 3A			
	Katılma Oranı (%)		Katılma Oranı (%)
Diyarbakır	52,96	Mersin	60,78
İğdır	57,76	Rize	61,01
Adana	58,14	Yalova	61,37
İstanbul	58,66	Kars	61,38
Niğde	60,40	Antalya	61,55

Bu illerden 3'ü Doğu Anadolu, 3'ü Akdeniz, 1'i Doğu Karadeniz, 1'i Orta Anadolu, 1'i Doğu Anadolu, 1'i ise Marmara Bölgelerinde yer almaktadır.

Katılımın En Yüksek Olduğu 10 İl			
Tablo 3B			
	Katılma Oranı (%)		Katılma Oranı (%)
Bilecik	83,29	Manisa	80,09
Kütahya	82,82	Bingöl	79,88
Burdur	81,76	Bitlis	79,75
Uşak	80,97	Çanakkale	78,23
Afyon	80,21	Bolu	78,11

Bu illerden 4'ü İçbatı Anadolu, 2'si Marmara, 2 il Doğu Anadolu, 1'i Ege, 1'i ise Batı Karadeniz Bölgelerinde yer almaktadır.

Hayır Oyları

Halkoylaması sonucunda 7 ilde 'Hayır' oyu çıkmıştır. Bu iller Tablo 4'te verilmiştir.

Halkoylamasında 'Hayır' Sonucu Çıkan 7 İl			
Tablo 4			
	Hayır Oranı (%)		Hayır Oranı (%)
Tunceli	64,98	Tekirdağ	55,31
Kırklareli	64,16	Aydın	52,73
Edirne	62,61	İzmir	51,19
Muğla	56,72		

'Hayır' oyu çıkan illerin 3'ü Ege, 3'ü Trakya, 1'i ise Doğu Anadolu Bölgelerindedir. Bunlardan 5'i (Kırklareli, Edirne, Muğla, Tekirdağ, İzmir) 2007 seçiminde CHP'nin 1. sırayı aldığı illerdir.

Evet Oyları

Halkoylaması sonucunda 74 ilde 'Evet' oyu çıkmıştır. En yüksek oranlarda 'Evet' oyu çıkan 10 il Tablo 5A'da, en düşük oranlarda 'Evet' oyu çıkan 10 il ise Tablo 5B'dedir.

En Yüksek Oranlarda 'Evet' Oyu Çıkan 10 İl			
Tablo 5A			
	Evet Oranı (%)		Evet Oranı (%)
Bingöl	95,81	Ağrı	95,02
Batman	95,68	Mardin	94,81
Şanlıurfa	95,66	Siirt	94,31
Hakkari	95,38	Diyarbakır	94,26
Van	95,09	Bitlis	93,86

Bu illerden 5'i Doğu Anadolu, 5'i ise Güneydoğu Anadolu Bölgelerindedir.

En Düşük Oranlarda 'Evet' Oyu Çıkan 10 İl			
Tablo 5B			
	Evet Oranı (%)		Evet Oranı (%)
Mersin	51,92	Hatay	59,85
Çanakkale	52,29	Uşak	59,88
Eskişehir	56,94	Manisa	59,95
Antalya	57,63	Bilecik	59,96
Denizli	58,91	Balıkesir	60,00

Bu illerden 3'ü Akdeniz, 3'ü Marmara, 2'si İçbatı, 1'i Ege, 1'i ise Orta Anadolu Bölgelerindedir.

IV. Genel Değerlendirme

21 Ekim 2007'de yapılmış olan halkoylaması, hem gerekliliği hem oylama süreci hem de uygulamada doğuracağı sakıncalar açısından kamuoyunda yoğun tartışmalara yol açmıştır.

1. Anayasa değişikliğinin temel amacı, Cumhurbaşkanı seçiminde Meclisin toplanabilmesi için öngörülen 367 sayısının yarattığı engelin aşılabilmesi idi. Bu amaçla Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi öngörülmüş, buna diğer değişiklikler de eklenmiştir.

Abdullah Gül'ün 28 Ağustos 2007 tarihinde TBMM'de Cumhurbaşkanı seçilmesi üzerine söz konusu değişikliğe gerek kalmadığı düşüncesindeyiz.

2. AKP tarafından topluma sunulmak üzere yeni bir Anayasa önerisi hazırlanmaktadır. Cumhurbaşkanının seçilme usulü, seçimlerin 4 yılda bir yapılması ve TBMM'nin toplantı ve karar yeter sayısının 184 olması gibi hususlar, yeni Anayasa çalışmaları çerçevesinde ele alınabilir.
3. Türkiye Cumhuriyeti Parlamenter sisteme göre yönetilmekte ve Cumhurbaşkanı TBMM tarafından seçilmektedir. Bu sistemde Cumhurbaşkanlarına verilen yetkilerin sembolik düzeyde olması gerekmektedir. Oysa 1982 Anayasasında Cumhurbaşkanına tanınan yetkiler Parlamenter rejimin gerektirdiği yetkilerin çok üzerindedir.

Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi, halkın iradesiyle göreve gelen iki ayrı güç odağının (*Cumhurbaşkanı ile Meclisin desteğine sahip olan hükümet*) çatışma riskini bünyesinde taşımaktadır. O nedenle, Cumhurbaşkanının seçilme usulü ve yetkileri yeni Anayasaya ilişkin tartışmalar çerçevesinde etraflıca ele alınmalıdır. Böyle bir tartışmaya kesinlikle ihtiyaç vardır.

4. 21 Ekim 2007 halkoylamasıyla birlikte yürürlüğe giren değişiklikler yeni ve önemli hukuksal tartışmalara yol açabilecek niteliktedir :
 - ▶ TBMM'nin görev süresi, seçimin yapıldığı tarihte yürürlükte olan Anayasaya göre 5 yıl mı olacak ya da kabul edilen değişiklik sonucunda 4 yıla mı inecek?
 - ▶ Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün görev süresi, seçildiği tarihte yürürlükte olan 101'inci maddeye göre 7 yıl mı olacak yoksa halkoylamasıyla kabul edilen değişikliğe göre, söz konusu süre 5 yıla mı inecek?
 - ▶ Abdullah Gül, 7 yıl görev yaptığı taktirde ikinci kez seçilme hakkı olacak mı?
5. Halkoylamasında seçmene 3 temel konuda sorular sorularak bunların tümüne birden 'Evet' ya da 'Hayır' denilmesi istendi. Oysa birbirinden çok farklı olan bu konuların ayrı ayrı oylanması halinde seçmenler farklı tercihler yapabileceklerdi.
6. Kampanya başladıktan ve gümrüklerde 25.103 oy kullanıldıktan sonra yeni bir yasal düzenlemeyle kurullarda değişiklik yapıldı. Bu da tartışmalara yol açan bir uygulama oldu.
7. İktidar partisi başta olmak üzere, siyasi partiler Anayasa değişikliklerinin içeriği hakkında toplumu aydınlatacak kampanyalar düzenlemedi. O nedenle seçmenin, değişikliklere ilişkin yeterli bilgiye sahip olmadan oy kullanmak zorunda kaldığını kabul etmek zorundayız.

Seçmenleri aydınlatma konusundaki yetersizlik, halkoylaması sürecini tartışmalı hale getiren bir başka etken olmuştur.